

Wiktor Hahn

Przyczynki do twórczości Jana Nepomucena Kamińskiego, Dominika Jakubowicza i Szczęsnego Starzewskiego

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 10/1/4, 276-281

1911

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

około Wielkiejnocy parę tygodni wolnego czasu. Umówimy się, gdzie i jak zjechać się; ja zawsze gotów do Wersalu, gdzie będziemy wolniejsi. Upraszam bardzo, żebyś nic nie drukował bez naradzenia się wspólnego, jeśli mogę liczyć na twoją dobroć. Powody już dawniej ci wynurzyłem. Nie wiem, czy czytałeś biografię moją, świeżo wyszłą po francusku¹⁾. Mniejsza o biografię, ale zdanie biografą o moich poezjach jest bardzo rozsądne i zgadza się z mojem. Francuz zna swojej publiczności gust; jeśli mnie nie wierzysz, Francuza opinię weź na uwagę; ja go nie namawiałem.

Życzliwy sługa
Adam Mickiewicz.

Rue d' Amsterdam N. 1.
Marca 21.

Lwów.

Dr Maryan Reiter.

Przyczynki do twórczości Jana Nepomucena Kamińskiego, Dominika Jakubowicza i Szczęsnego Starzewskiego.

I. Uzupełniając uwagi Ludwika Bernackiego o oryginalności utworów dramatycznych Jana Nepomucena Kamińskiego²⁾, zestawiam uwzględnione poniżej sztuki w porządku alfabetycznym: liczby porządkowe, umieszczone po bokach mego zestawienia, odnoszą się do takich samych liczb w spisie Bernackiego³⁾. Niektóre utwory powtarzam, prostując tytuły, czas tłumaczenia lub nazwiska autorów obcych.

2) Agnieszka Bernauer: por. 1) Agnes Bernauerin. Trauerspiel. München 1790. 2) Agnes Bernauerin, Vaterländ. Trauerspiel. Mannheim 1791. 3) J. Körner: Agnes Bernauer. Trauerspiel 5, Leipzig 1821⁴⁾.

¹⁾ Nie wiem, czy mowa tu o artykule H. Lucasa, umieszczonym przez Ostrowskiego w przedmowie do tłumaczenia, czy o Ludwiku Loménie: „Galerie des contemporains illustres. Paris 1841.

²⁾ Jan Nepomucen Kamiński 1777—1855. Materiały do biografii Kamińskiego i dziejów teatru polskiego we Lwowie. Lwów 1911, s. 49—59.

³⁾ Skrócenia użyte poniżej: P.S. = Pełowski-Schnür Stanisław: Teatr polski we Lwowie 1780—1881, Lwów 1889; t. t. = ten sam tytuł; liczba arabska po tytule sztuki oznacza ilość aktów. Te = Telegraf.

⁴⁾ Petri J. Der Agnes Bernauer-Stoff im deutschen Drama. Rostock 1893. Agnes Bernauer in Dichtung Drama. Bayerland 1900, nr. 12. Völler: Agnes Bernauerin, Augsburg. Post 1900, nr. 26.

5) Ani ten, ani ów: Weder einer, noch der andere. Posse. Wien 1783.

6) Anna, królowa Francyi: Charlotte Birch-Pfeiffer: Anna von Österreich. Jahrbuch deutscher Bühnenspiele herausgeg. v. Gubitz, tom 29. Berlin 1850.

7) Aryadna na wyspie Naxos: 1) Ariadne auf Naxos. Drama Leipzig 1777. 2) Brandes t. t. Duodrama Gotha 1777. 3) Kotzebue A. v., t. t. w Almanach der dram. Spiele zur geselligen Unterhaltung a. d. Lande. I. Jahrgang. Riga. 1803. toż: w jego Sämtliche dram. Werke. Leipzig 1827, tom 3, 4) Hensler C. F., t. t., travestirt. Wien s. a. i w jego Schauspiele Wien 1804.

21) Czarny lekarz, wystawiony we Lwowie dopiero 1854, por. *Gazeta Lwowska* 1854, s. 572, w tym też roku powstało tłumaczenie Kamińskiego, a nie w 1847.

24) Czy to we śnie, czy na jawie, czyli ostatnia rola aktorki: F. Keller: Ein Traum, kein Traum oder Der Schauspielerin letzte Rolle. Posse mit Gesang. Wien (b. r.)

30) Dom waryatów: Das Narrenhaus. Lustspiel. Wien 1805.

31) Donna Dyana: mowa być tu może tylko o przekładzie pięknej komedyi hiszpańskiego poety, Moreta (w tytule już podano: z „Moreto“, błędnie z Moreta), datę 1857 należy zmienić na 1827, por. P. S. 127, który podaje wiadomość o jej wystawieniu w tym roku.

35) Dwa bilety: A. Wall: Die beiden Billets. Lustspiel. Leipzig 1808.

37) Dwaj Figarowie: czyli schadzka po omacku: J. F. Jünger: Die beiden Figaro. Lustspiel. 5. Nürnberg 1785.

38) Dwaj grenadyerowie: z francuskiego Patrata, wystawione we Lwowie 5/1 1853. Te 1853, s. 16, por.: 1) Die beiden Grenadiere. Lustspiel. 3. Nach dem franz. bearb. von G. Cords. Berlin 1811. 2) t. t.: w Beiträge für das deutsche Theater in Originalien und Übersetzungen. Berlin 1812, 1 tom. 3) t. t.: Lustspiel. 3. Wien b. r.

39) Dwaj kobietkiiewiczowie: A. Kotzebue: Die beiden Klingsberge. Lustspiel. Leipzig 1801.

40) Dwie siostry z Pragi: Perinet: Die zwei Schwestern von Prag. Singspiel zu muzyką Wencla Müllera 2. Wien 1795.

41) Dyabeł w zalotach: A. G. Meissner: Der Liebesteufel oder der Alchymist. Operette. Leipzig 1778.

46) Fałszywa Katalani: jest stanowczo przeróbką z Bauerlego, P. S. 119.

51) Głośna tajemnica, tłumaczona 1824 stanowczo: P. S. 114.

56) Honor płci żeńskiej: Weibliches Ehrgefühl. Schauspiel 5. Leipzig 1801.

58) Inkle i Jaryko: 1) Inkle und Yaryko. Trauerspiel. Augsburg 1777. 2) t. t.: Schauspiel aus d. Engl. von F. L. Schröder. Schwerin 1794. Także w jego Sammlung von Schauspielen für's Hamburger Theater. Schwerin 1794, 4 część. 3) J. W. D. t. t., oder er war nicht ganz Barbar. Schauspiel 1. Cassel 1798. 4) Gleich: t. t. Schauspiel 1. Wien 1801.

67) Karol V: W. Niestädt: Karl V. Tragödie. 5. Leipzig 1826. G. A. F. Goldmann: Karl V der Kaiser. Unna. 1812.

75) Kontrybucya: Kotzebue: Brandschatzung. Lustspiel.

78) Kotzebue na Syberyi: Herr von Kotzebue in Sibirien. Schauspiel. 5. Leipzig 1802.

82) Księżniczka z Kalambo(sic!): A. Kotzebue: Die Princessin von Cacambo. kom. opera 2. Opernalmanach f. d. J. 1815, Leipzig i w jego Sämtliche Werke. Leipzig 1829, 39 tom.

86) Lekkomysłność i dobre serce: Sternheim: Leichtsin und gutes Herz oder die Folgen der Erziehung. Basel 1786. F. L. Schröder t. t. Wismar 1791.

89) Lwówianka, królowa Golkondy: Treitschke: Aline, Königin von Golkonda. Oper 3. Wien 1803.

94) Małomieszczanie: A. Kotzebue: Die deutschen Kleinstädter. Lustspiel 4.

97) Matka debutantki; tytuł podany mylnie, gdyż sztukę tę wystawiono we Lwowie w r. 1854 p. t.: Ojciec debutantki (por. *Gazetę Lwowską* 1854, s. 892); jest to przekład francuskiej komedyi Bayarda i Théaulona, przetłumaczonej też na język niemiecki, p. t. Der Vater der Debütantin oder Doch dargesetzt.

100) Medea: Treitschke: Medea. Oper 3. Wien 1803.

101) Mieszkańcy leśni: Gotter: Die Walder. Gotha 1777.

103) Miłostki Kłapkiewicza: A. Kotzebue: Die alten Liebschaften. Lustspiel.

104) Miryna: Fr. Holbein: Mirina, Königin der Amazonen. 3. Rudolfstadt 1812.

105) Nagroda prawdy: A. Kotzebue: Lob der Wahrheit Schauspiel 5. Leipzig 1801.

110) Nieboszczyk synowiec: A. Kotzebue: Der todte Neffe. Lustspiel 1. Leipzig 1804.

118) Pamela: Goldoni: Pamela.

120) Pierścionek: Fryderyk Ludwik Schröder: Der Ring. Lustspiel 5. nach Farquhar's Constant couple 1786.

121) Podejrzliwi: M. Nusser: Die Verdächtigen. Lustspiel 4. Basel 1827.

122) Podkanclerzy: Franciszek Kratter: Der Vicekanzler. Schauspiel 1797.

123) Podrutki tłumaczone w r. 1854 i w tymże roku wystawione we Lwowie, por. *Gazetę Lwowską* 1854, s. 80.

124) Prawo brzegowe: A. Kotzebue: Das Strandrecht. Lustspiel.

129) Puszcza pod Hermansztad: Weissen thurmowa: Der Wald bei Hermanstadt.

130) Radca izby obrachunkowej i jego córki: L. Feldmann: Der Rechnungsrath und seine Tochter. W jego: Deutsche Original-Lustspiele. Wien 1849, IV tom.

136) Roszko Cymbalek: M. Stegmeyer: Rochus Pumpernickel. Ein musikalisch Quodlilet 3. Wien 1811.

137) Roztargnieni: A. Kotzebue: Die Zerstreuten. Lustspiel.

139) Siedm dziewcząt pod bronią: Angely: Sieben Mädchen in Uniform. Lustspiel 1.

140) Sierota i morderca: Die Waise und der Mörder. Ein Drama, 3. nach dem franz. des Frederic von Castelli. Augsburg 1819.

150) Trzpiot: A. Kotzebue: Der Wirrwarr. Lustspiel 5.

156) Walka kobiet: tłumaczenie z r. 1854, por. *Gazetę Lwowską* 1854, s. 608.

158) Wdowa i koń: A. Kotzebue: Die Witwe und das Reitpferd. Lustspiel.

159) Wdowa i wdowiec: Holbein: Die Witwe und der Witwer. Almanach dramatischer Spiele zur geselligen Unterhaltung auf dem Lande. 20 Jahrgang.

169) Wszędzie się wtrąci: Er mengt sich in Alles, Lustspiel nach dem engl. von Jünger. Leipzig 1793.

170) Wywołaniec: Soulie i Dechay (P. S. 205).

172) Zamek Limburg: Das Schloss Limborg oder die beiden Gefangenen. Lustspiel 2. Wien.

176) Żal przed uczynkiem: Reue vor der That. Singspiel. Frankfurt 1783.

Ponadto wymieniam jeszcze utwory nie uwzględnione przez Bernackiego:

179) Jan Grudczyński, Starosta rawski 1819: A. Kotzebue: Das Taschentuch (P. S. 86).

180) Monika przekład z r. 1851 tragedyi Kollara z przeróbki niemieckiej Philippa (PS 223).

Na podstawie powyższych zestawień wynika, że Kamiński przetłumaczył lub przerobił z języka niemieckiego 110 utworów, z francuskiego 39, z angielskiego 4, włoskiego 4, hiszpańskiego 3, rosyjskiego 1, czeskiego 1; przy 10 utworach, o których nie ulega wątpliwości, że są przeróbkami, na razie nie mogłem wyszukać oryginału. Pozostawałoby na 180 utworów — 8 oryginalnych, t. j. nr.: 15, 28, 69, 74, 143, 153, 171 i 175; niektóre z nich budzą jednak znaczne wątpliwości, czy istotnie są oryginalne.

II. Z pomiędzy utworów Dominika Jakubowicza są oprócz wymienionych już przez Bernackiego (s. 49) jeszcze następujące tłumaczeniami z obcych autorów:

5) Coś straszy (1815): Weisenthurmowa: Es spuckt. (Schauspiele. Wien, VII tom).

8) Gustaw między górnikami (1812): Gustav oder die Miengengräber in Schweden. Ein histor.-Schauspiel 5. nach dem franz. des Lamartelliere von Castelli. Wien 1805.

10) Kto wie, na co to się przyda (1814): A. Kotzebue: Wer weiss, wozu das gut ist. Lustspiel.

13) Mniemany król (1812): Der König in der Einbildung. Knittelversposse 3. Hamburg 1807.

19) Próba przez ogień: A. Kotzebue: Die Feuerprobe. Lustspiel.

20) Przeznaczenie, czyli żona dwóch mężów: Die Frau zweier Männer. Schauspiel 3. nach dem franz. freibearbeit. von B. Schulz. Leipzig 1803.

22) Roszko Cymbałek: por. I 136.

23) Syrena z Dniestru: por. I 146.

Całą działalność Jakubowicza wypełniają tylko same przekłady; wśród utworów jego niema ani jednego oryginalnego.

III. Uzupełniam w końcu szczegóły o Szczęsnym Stazewskim.

1) Adelajda z Burgundy: Wissenthurmowa: Adelaid von Burgau, Schauspiel 4.

5) Bal maskowy: Adam: Der Maskenball, Originaltheater für das Jahr 1821. Augsburg. VI Band.

6) Bianca de la Porta: J. v. Collin: Bianca della Porta. Trauerspiel 5. Berlin 1808.

16) Galora z Wenecyi: Traugott Benjamin Berger: Galora von Venedig. Trauerspiel 1778.

19) Hrabiowie Guiskardowie: Ziegler: PS 85.

25) Kaplica w lesie: z francuskiego, por. PS 93.

26) Klara Montalban: Komareck: Maria v. Montalban. Leipzig 1792. (?)

34) Pierścionek: Fryderyk Ludwik Schröder: Der Ring oder die unglückliche Ehe durch Delikatesse. Lustspiel 4. Eine Fortsetzung des Lustspiels. Der Ring. Nach Farquhar's: Sir Harry Wildair.

37) Posag Rózi: Röschens Aussteuer oder das Duell. Lustspiel 3. n. d. franz. v. Friederike Elmenreich. Mainz. 1827.

39) Rinaldo Rinaldini (1817): Chrystyan August Vulpus. Rinaldo Rinaldini. Schauspiel 5. Rudolfstadt 1810.

42) Serce i wzrok, czyli zrękowiny ślepego, przedstawiono 18/XI 1853, z Krügera. PS 231.

44) Śniadanie trzpiotów: według komedyoopery Auguste'a PS 82.

45) Sowizdrzał: A. Kotzebue: Der Wirrwar Lustspiel 5 PS 103.

46) Stryjaszek, nieprzyjaciel kobiet według komedyi Hickla. Te 1853, 492.

49) Trapiące duchy: por. 1) Die Quälgeister Lustspiel Wien 1794. 2) H. Beck: Die Quälgeister. Lustspiel 5. Frankfurt 1803.

55) Zaręczyny przed frontem czyli tamburmajor i markietanki: tłumaczenie sztuki A. Tylla. Te 1853, 572.

Wymieniam jeszcze trzy utwory nieznanne Bęrnackiemu. 56. Awanturnik: por. *Gazetę lwowską* 1854, s. 676.

57. Jerzy i Marya: z utworu Aniceta Bourgeois i Massona, l. l. s. 1180.

58. Sknera z rozrzutnikiem: przekład operetki Feldmanna-Flamma, muz. Soupéego Te 1853, 400.

Z zestawienia powyższego wynika ten sam wniosek, do jakiego doprowadziło rozpatrywanie działalności Jakubowicza.

Lwów.

Dr Wiktor Hahn.

Niezabitowski o Józefie Korzeniowskim.

Albin Niezabitowski w listach swoich do Jana Kantego Podoleckiego (rękop. Bibliot. Ossolińs. nr. 597) wspomina dwukrotnie o Józefie Korzeniowskim. Przytoczył wprawdzie ustępy te Ens (Klemens Kantecki) w artykule p. t. „Zapomniany poeta“ (Niezabitowski), drukowanym w „Gazecie Lwowskiej“ z r. 1874 (nr. 159—161), lecz artykuł ten, ogłoszony w piśmie codziennem, uniosła również, jako u nas dzieje się nierzadko, fala zapomnienia, tak, że dosyć zasobna już dzisiaj literatura o Korzeniowskim wcale nie zna szczegółów tam przytoczonych. Co jednak najciekawsze — przydarzyło się to przedewszystkiem samemu autorowi artykułu, pisząc bowiem w pięć lat później rzecz obszerniejszą o Korzeniowskim,¹⁾ nie uwzględnił go zupełnie. Sądzę więc, że nie będzie od rzeczy wydobyć raz jeszcze na światło dzienne wiadomości, które przechowały listy Niezabitowskiego o jednym z najwybitniejszych naszych pisarzy, dodając do nich odpowiednie wyjaśnienia.

Niezabitowski należał do tych młodych poetów galicyjskich przed rokiem 1830, po których obiecywano sobie wiele. Zbyt wczesna jednak śmierć Albina (w r. 1831) położyła kres tym nadziejom. Drukował swoje poezye w „Rozmaitościach“ lwowskich,

¹⁾ Dwaj Krzemieńczanie. We Lwowie 1879. Część II: Józef Korzeniowski.